УДК 339.97
JEL F590

Морозов В. С., канд. екон. наук, доц.
КНУ імені Тараса Шевченка

ҐЕНЕЗА МЕХАНІЗМУ РЕГУЛЮВАННЯ ПРОМИСЛОВОЇ СФЕРИ У ФРН

У статті досліджено ґенезу механізму регулювання промислової сфери у Федеративній Республіці Німеччина на сучасному етапі розвитку світового господарства і міжнародних економічних відносин. Визначено, що основою і головною рушійною силою структурних перетворень в економіці Німеччини, у т.ч. інноваційних, є в даний час не промислова політика, а політика конкуренції, фінансова і грошова політики, яким відводиться пріоритетна роль. В останні роки в Німеччині все більше уваги приділяється реалізації регіональної концепції, в рамках якої успішно запроваджуються окремі елементи промислової, інноваційної і технологічної політики стосовно конкретного регіону.

Ключові слова: *регулювання економіки; державна економічна політика ФРН; регулювання німецької промислової сфери; кон'юнктурний і структурний вплив; галузева структурна політика.*

Постановка проблеми. Сучасні економічні умови господарювання, що визначаються у т. ч. наслідками останньої глобальної фінансово-економічної кризи, об'єктивно вимагають від держави нового змісту і новітніх, дієвих та ефективних механізмів реалізації державної промислової політики, орієнтації на економічне зростання як у державному, так і в приватному секторах; як на макро-, так і на мікрорівнях регулювання економіки; як в масштабах всієї країни, так і в рамках окремих регіонів.

В умовах ліквідації наслідків глобальної фінансово-економічної кризи 2008–2009 рр., негативні прояви якої не могли не позначитись на економічному розвитку України, особливо актуальним стає вивчення проблеми розробки ефективної промислової політики нашої держави, що відповідає сучасним реаліям і викликам. Саме активна промислова політика, що націлена на модернізацію національної економіки і перехід до інноваційних форм господарювання, є обов'язковою і вирішальною передумовою не тільки подолання наслідків сучасної економічної кризи, а й виходу України на якісно нові рівні розвитку основних сфер суспільного життя в XXI ст. Тільки в цьому випадку наша держава зможе не просто зберегти роль достатньо важливого політичного та економічного суб'єкта на світовій арені, але й зайняти більш гідне місце в системі мі-

жнародного поділу праці, зміцнити свої позиції в умовах постійно зростаючої глобальної конкуренції, а також отримати повною мірою переваги нового технологічного укладу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні засади та практичні рекомендації щодо удосконалення системи регулювання промислової сфери (у т.ч. у ФРН) розроблені такими зарубіжними вченими, як І. Ансофф [1], М. Бойсот [2], Б. Гален [3], С. Глаз'єв [4], В. Гутник [5], В. Гуттманн [6], Е. Гьоргенс [7], С. Долгов [8], М. Зайтц [9], В. Іноземцев [10], Г. Клейнер [11], У. Рор [8], Л. Шпет [12] тощо. Значний внесок у розвиток механізмів регулювання промислової політики зроблено українськими вченими, серед них – О. Амоша [13], Т. Артьомова [14], З. Варналій [15], І. Галиця [16], В. Геєць [17], М. Кизим [18], Ю. Кіндзерський[16], Ю. Макогон [13], М. Чумаченко [13], Л. Шинкарук [14], М. Якубовський [16], Л. Яремко [19] та ін.

Невирішені раніше частини загальної проблеми. Проте, незважаючи на значну кількість проведених досліджень, недостатньо розглянутими залишаються, серед іншого, аспекти, пов'язані з дослідженням ґенези механізму регулювання промислової сфери у Федеративній Республіці Німеччина на сучасному етапі розвитку світового господарства і міжнародних економічних відносин, що й вимагає свого подальшого теоретичного обґрунтування та всебічного аналізу. Вищезазначені обставини й пояснюють актуальність та своєчасність розробки теми даного дослідження.

Отже, необхідність теоретико-методологічного та практичного вирішення зазначеної проблеми зумовила вибір теми, актуальність, наукову мету і цільову спрямованість даного дослідження.

Виклад основного матеріалу дослідження. Історія розвитку німецького господарства свідчить про його здатність пристосовуватися до мінливих внутрішніх і зовнішніх умов, у т. ч. в умовах глобалізації. Багато в чому така здатність пов'язана з німецькою соціально-економічною моделлю – соціальним ринковим господарством (СРГ).

До основних переваг цієї моделі належать [20, с. 2–3]:

− лібералізовані ринки товарів і послуг, практично повністю відкриті для національних та іноземних інвесторів;

− високорозвинена транспортна та комунікаційна інфраструктура;

− високий рівень технологічного розвитку та кваліфікації персоналу;

− відносно стабільні, з середини 90-х рр. минулого століття, питомі (хоча і вельми високі) витрати на оплату найманої робочої сили;

− низькі темпи інфляції і розпочаті на початку поточного десятиліття реформи ринку праці та податкової системи.

До негативних сторін німецької моделі можна зарахувати:

− високу ступінь бюрократизації і заорганізованість ринку праці;

− жорстку регламентацію окремих видів підприємницької діяльності, особливо ремісничої;

− високі соціальні відрахування і податки;

− відносну нерозвиненість фінансових ринків;

− негнучкість принципів тарифного регулювання та автономії;

− участь найманих працівників у корпоративному управлінні.

Основна мета політики ринкового господарства – створення сприятливих рамкових умов для діяльності економічних суб'єктів, які відповідно до її принципів самі є відповідальними за подолання ринкових ризиків. Ця діяльність, у свою чергу, складається з різних напрямів, основними серед яких є конкурентна, грошово-кредитна, фінансова і соціальна політики [21, с. 17].

У Німеччині важлива роль відводиться прямому державному регулюванню господарських процесів, що складається з двох основних напрямків – кон'юнктурного і структурного впливів.

Основним завданням кон'юнктурного впливу, а також його основних підвидів – антикризового та антициклічного регулювання, є запобігання циклічним кризам, і він достатньо активно використовувався в цих цілях при ліквідації наслідків фінансово-економічної кризи 2008–2009 рр., коли його стали розуміти більш широко як політику економічного зростання.

Структурна політика, будучи другим важливим напрямком регулювання господарських процесів, у свою чергу, підрозділяється на галузевий та регіональний напрямки.

Галузеву політику в Німеччині називають також промисловою, її основним завданням є корекція т. зв. "недоліків ринку". Вона характеризується прямим втручанням держави у ринкові процеси. Головна проблема полягає в тому, що державі досить складно визначити ступінь прямого втручання в економічні процеси.

Галузева структурна політика ФРН орієнтується на селективні заходи в окремих секторах господарства у тих випадках, коли загальнодержавні цілі не можуть бути досягнуті механізмами ринкової конкуренції. Заходи в рамках даної діяльності повинні орієнтуватися на досягнення однієї з двох цілей – або на штучне збереження сформованої господар-

ської структури, або на її прискорену трансформацію. Відповідно, галузева політика в Німеччині до недавнього часу, виходячи з поточних цілей, мала характер, що зберігався або пристосовувався [22, с. 4].

Політика з характером, що зберігався, орієнтована на підтримання за допомогою державних коштів (субсидій тощо) слабких, неконкурентоспроможних або застарілих виробництв і фактично консервує застарілу структуру економіки та заважає прогресивним галузевим зрушенням. Примусове збереження існуючих галузей, в основному, визначалось соціальними мотивами. У 60-ті рр. це відносилося до надання гарантій збуту вугледобувної промисловості, у 70-ті рр. – штучне збереження робочих місць на залізничному транспорті, у 80-ті рр. держава розпочала активно стимулювати суднобудівну промисловість. Практично всі заходи держави по консервації галузевої структури своєї промисловості виявилися неефективними. Збереження вищевказаних галузей, особливо вуглевидобувної промисловості, було пов'язано з постійно зростаючим обсягом державної допомоги. Ця допомога не призвела до створення потенціалу самостійного зростання і тільки збільшувала сумарні непродуктивні витрати. Подальша неминуча структурна перебудова обходилася державі ще дорожче.

Незважаючи на те, що німецьке вугілля було неконкурентоспроможним на світовому та внутрішньому ринках, підтримка вугільної галузі впродовж більше, ніж трьох десятиліть залишалась одним з головних пріоритетів ФРН. Механізми державної підтримки включали в себе дефіцитне фінансування шахтарського пенсійного фонду, часткове субсидування вуглевидобутку за рахунок спеціальних надбавок до енергетичних тарифів, а також пряме державне субсидування видобутку і збагачення коксівного вугілля, призначеного для німецької металургії. Колосальні кошти, виділені на здійснення цих заходів, не досягли поставленої мети. За офіційними даними, в середині 90-х рр. минулого століття німецьке кам'яне вугілля, що видобувалось на великих глибинах, коштувало майже в три рази дорожче, ніж на світовому ринку. Але держава все одно підтримувало дану галузь національної промисловості. На той час в ній було зайнято близько 80 тис. осіб. Для збереження робочих місць щорічно виплачувалися субсидії в розмірі 10 млрд нім. марок (понад 5 млрд євро), тобто приблизно 125 тис. нім. марок (близько 63 тис. євро) на кожного зайнятого у вугільній промисловості. Стільки ж становила річна заробітна плата керівника великої компанії [23, с. 33–34].

Заходи, що мають на меті збереження існуючих структур, у цілому домінували в 60–80-их рр. Напередодні об'єднання країни субсидії в Західній Німеччині дорівнювали майже 5 % ВВП. Основна підтримка в цей період надавалась наступними галузям: залізничному транспорту, сільському і лісовому господарству, рибальству, вугільній промисловості, водному транспорту, суднобудуванню, авіакосмічній промисловості. Незважаючи на державну підтримку, в усіх цих галузях (за винятком літакобудування) відбувалося скорочення виробництва. Субсидії не змогли зробити їх продукцію конкурентоспроможною на міжнародних ринках. Найбільшим досягненням стало уповільнення скорочення виробництва за рахунок істотних додаткових витрат для економіки в цілому.

Поступово таке регулювання було визнане у Німеччині неефективним і таким, що суперечить принципам СРГ, від нього почали поступово відмовлятися і субсидії промисловим галузям постійно скорочуються. Процес усвідомлення неефективності прямого субсидування неконкурентоспроможних галузей виробництва став розвиватися на тлі уповільнення економічного зростання і скорочення дохідної частини державного бюджету при експансії соціальних витрат.

Більш ефективним є структурний вплив, що має формуючий характер і спрямований на сприяння структурним перетворенням. У цьому випадку держава використовує наявні засоби для допомоги економічним суб'єктам у процесі пристосування до нових виробничих і технологічних стандартів, сприяє прогресивним зрушенням, активно формує перспективні напрямки розвитку. Принципи даної політики включають в себе три основних види заходів [24, с. 86].

1. Внесок в уповільнення процесів галузевої трансформації. У ряді випадків в окремих галузях ринок занадто прискорює структурну перебудову, що може викликати небажані негативні і хворобливі процеси, зокрема, в сфері зайнятості. У цих випадках держава допускає обмежене втручання в ці процеси. Відповідні заходи здійснюються лише до того моменту, поки в споріднених або суміжних галузях не з'являться альтернативні можливості для зайнятості.

2. Стимулювання прискореної галузевої перебудови. Заходи у цій сфері в більшій мірі відповідають завданням щодо вдосконалення галузевої господарської структури. Особливо характерними слід вважати [20, с. 5]:

− цільову перепідготовку та переселення працездатного населення, яке втратило роботу в сільському господарстві і гірничодобувних галузях;

− цінове регулювання – встановлення "максимально можливих цін реалізації" при появі підвищеного попиту на продукцію тих чи інших галузей;

− допомогу фірмам, зайнятим розробкою і виробництвом нових передових технічних виробів, що мають господарську значимість.

3. Безпосередньо державна галузева структурна політика, яка останнім часом концентрується на наступних напрямках:

− реалізація великомасштабних науково-технічних проектів фундаментального характеру (атомна енергетика, цивільна авіація, сучасний залізничний транспорт тощо);

− проведення активної політики в галузі охорони навколишнього середовища, що, серед іншого, пов'язане з селективним впливом запроваджених заходів на різні сфери економіки;

− підтримка малих і середніх підприємств, у т. ч. на основі політики сприяння конкуренції.

Промислова політика, як і політика сприяння конкуренції, покликана підвищувати конкурентоспроможність, як окремих галузей, так і всього господарства в цілому. Інструменти, що використовуються при їх здійсненні, істотно відрізняються і доволі часто є протилежними за змістом. Серед іншого, промислова політика має селективний характер і нерідко виконує протекціоністські функції. Політика конкуренції спрямована на створення загальних і рівних умов для всіх господарюючих суб'єктів, сприяє їх входу на ринок і, таким чином, підтримує відкритість ринків [25, с. 95].

Практично всі проведені державою заходи в рамках політики господарського порядку мають певний характер структурного впливу. Існують і спеціальні інструменти, що застосовуються саме в рамках промислової політики:

1. Різноманітні фінансові пільги. Серед іншого, це:

− перерахування коштів з державного бюджету на перепідготовку та перенавчання персоналу компаній приватного сектора;

− субвенціювання та кредитування з метою модернізації виробничого потенціалу;

− зниження податків або повне звільнення від них;

− скорочення надлишкових потужностей шляхом виплати відповідних компенсацій.

2. Фінансові рестрикції, у т. ч.:

− можливості запровадження додаткових податків і зборів, наприклад, у сфері вантажних перевезень;

− ненадання передбачених законом фінансових пільг;

− запровадження законодавчих обмежень, що призводять до додаткових витрат, наприклад, у сфері охорони навколишнього середовища.

3. Встановлення особливих режимів щодо політики конкуренції. Такі режими можуть передбачати застосування державою різних обмежень щодо доступу до ринків, як, наприклад, встановлення контингентів збуту товарів і послуг, мінімальних або максимальних цін реалізації, митних ставок і зборів. Частина таких обмежень зазначені в "Законі ФРН проти обмеження конкуренції", у т. ч. щодо транспорту, сільського господарства і страхування [26, с. 31].

У цілому, до недавнього часу домінуючими виявлялися заходи, що мали на меті збереження існуючих неефективних структур. Характерним є приклад з підприємством "Телефункен". Для реалізації програми виробництва потужних комп'ютерів воно отримало істотну державну підтримку, але так і не змогло досягти поставленої мети і не вийшло з новим продуктом на ринок, тому що спочатку обрало неправильну концепцію, а його конкуренти – "IBM" і "Apple" – виявилися істотно сильнішими за своїми науково-технічними розробками.

Наявні в Німеччині і певні успіхи. Завдяки промисловій політиці ефективну підтримку отримали компанії, зайняті в галузі біотехнології та виробництва лазерної техніки. Відносно успішними виявилися проекти з виробництва аеробусу і ядерних реакторів [27, с. 26].

Характерними прикладами прямого державного регулювання у сфері промисловості є зірвана угода з продажу "Opel" в 2009 р. і придбання пакета акцій Європейської аерокосмічної корпорації "EADS" у 2011–2012 рр.

"Opel" є одним з найбільших активів "General Motors" в Європі. Вперше про плани продати частину пакета акцій "Opel" "GM" заявила ще навесні 2009 р. Основною причиною продажу називалася нездатність корпорації підтримувати підприємства "Opel" в умовах власного важкого фінансового становища, що перетворилося згодом у банкрутство. Уряд Німеччини відмовлявся виділяти гроші "Opel" поки воно належить до структури "General Motors", побоюючись, що кошти можуть бути витрачені для потреб корпорації "GM" в цілому. Було оголошено, що для порятунку "Opel" необхідно 3,3 млрд дол. США. "GM" мала намір продати цей актив за 0,5–0,7 млрд євро, а майбутній інвестор повинен був здій-

снювати подальшу підтримку підприємства, але міг претендувати на державну допомогу від Уряду Німеччини у вигляді гарантій за кредитами на 4,5 млрд євро.

Представлена схема влаштовувала всі сторони, проте переговори затягувалися, потім було оголошено рішення ради директорів "GM" схвалити продаж "Opel" консорціуму "Magna" і Ощадбанку, і буквально через кілька тижнів – про відмову корпорації від продажу "Opel". Формальним мотивом відмови послужило "м'яке відновлення на європейських ринках" в 2009 р. та позитивний прогноз на 2010–2011 рр.

Таким чином, операція з продажу "Opel" спочатку була орієнтована на те, щоб підтримати європейське підприємство не за рахунок "GM", а за рахунок урядів європейських держав і сторонніх інвесторів, а потім повернути його до складу корпорації.

Якщо на початку 2009 р., коли "Opel" ще не збиралися виводити зі складу "GM", корпорації не вдавалося отримати будь-які кошти від Уряду Німеччини для підтримки підприємства, то вже в ході переговорів про продаж для корпорації було виділено 1,5 млрд євро.

Проводячи впродовж 5 місяців переговори і отримавши 1,5 млрд євро, "GM" змогла пройти процедуру банкрутства в США, отримати доступ до нових джерел ліквідності і фінансову можливість зберегти "Opel" [28, с. 8–9].

У підсумку, змінилися розстановка сил і позиція компанії. Якщо раніше доля "Opel" залежала від рішення про виділення державної підтримки, і "GM" була змушена використовувати будь-яку можливість отримати її, то вже до листопада 2009 р. корпорація оголосила про відмову від угоди. "GM" також заявила, що звільнить 10 тис. осіб замість 3,5 тис., озвучених раніше. Тобто, "General Motors" отримала можливість натиснути на керівництво Німеччини, Великобританії та інших країн, щоб отримати кошти або хоча б затягнути розрахунки за кредитом в 1,5 млрд євро, який Німеччина зажадала повернути після оголошення про зрив угоди.

В результаті, "General Motors" вже фактично вдалося зберегти один зі своїх найбільш цінних і перспективних активів.

Ще одним прикладом слід вважати той факт, що у Берліні в листопаді 2011 р. Міністерством фінансів Німеччини було оголошено про купівлю Урядом ФРН пакета акцій Європейської аерокосмічної корпорації "EADS" (англ. – "European Aeronautic Defence and Space Co.") [29, с. 116].

"EADS" є другою за розмірами аерокосмічною компанією у світі, поступаючись тільки "Boeing". Корпорація випускає цивільні літаки ("Airbus"), вертольоти ("Eurocopter"), супутники, військові винищувачі і ракети.

7,5 % акцій, що належали концерну "Daimler", були придбані через Кредитну установу з питань відбудови (нім. – "KfW"). Ціна покупки склала близько 1,2 млрд євро. Операцію вдалося здійснити не раніше липня 2012 р., оскільки спочатку необхідно було вирішити низку правових питань з Нідерландами, де знаходиться штаб-квартира аерокосмічного концерну.

Досі концерн "Daimler" володів 15 % акцій "EADS", друга половина пакета була виставлена на продаж у 2012 р.

"Daimler" в лютому 2011 р. запропонував Уряду викупити половину пакета акцій "EADS", що належить концерну, оскільки вважав актив непрофільним. Проблеми при створенні та виробництві військово-транспортного літака "А–400М" в 2011 р. обійшлися "Daimler" в 261 млн євро втраченого прибутку.

Берлін намагався знайти приватного інвестора-покупця на 7,5 %-ий пакет акцій "EADS", починаючи з лютого 2011 р. Однак ці спроби виявилися безуспішними. Переговори вів міністр економіки Німеччини Філіп Реслер.

Влада Німеччини розглядала факт володіння акціями "EADS" як важливу противагу французькій участі, – Уряду Франції та медіа-групі "Lagardere" належить 22,5 % концерну, ще 5,5 % знаходиться у власності іспанської влади. "EADS" управляється двома директорами – один призначається німецькою стороною, другий – французькою.

Німецький Уряд не має наміру залишатися постійним власником придбаного пакета акцій. Кабінет розраховує переконати стати акціонером "EADS" один з великих німецьких концернів – "Deutsche Telekom" або "Deutsche Post".

Купівля пакета "EADS" німецькою владою дозволить зберегти рівновагу між Францією і Німеччиною в керівництві аерокосмічного гіганту.

Представники Уряду постійно ведуть діалог з різними галузевими об'єднаннями підприємців і профспілками. Однією з найважливіших цілей такого діалогу є ідентифікація існуючих і виникаючих проблем, а також спільне обговорення можливих шляхів та механізмів їх вирішення. Координація діалогу доручена Федеральному міністерству економіки та технологій. У першу чергу, це відноситься до стратегічних галузей, наприклад, аерокосмічної та суднобудівної промисловості. У міністерстві за це відповідають держсекретарі.

Особливістю німецької, як й інших національних промислових політик, є необхідність їх узгодження з відповідними органами Євросоюзу, серед яких особливе місце займає Рада з конкурентоспроможності (Федеральний міністр економіки та технологій є його членом). Важливим елементом європейської промислової політики є політика стосовно окремих секторів, що розробляється на основі спільного обговорення Комісії ЄС та представників держав щодо існуючого становища в конкретних галузях, наприклад, в автомобіле- і машинобудуванні, хімічній. Мова йде про створення сприятливих рамкових умов для їх розвитку, які, з одного боку, врахують побажання бізнесу, а, з іншого, – можливості ЄС і держав-членів.

У 90-ті рр. промислова політика у ФРН відійшла на другий план. Держава стала приділяти основну увагу регіональній політиці, в першу чергу, в рамках об'єднання Західної і Східної Німеччини. В рамках цього процесу держава відмовилася від проведення активної цілеспрямованої трансформаційно-структурної політики, яка повинна була б створити сприятливі умови для наукоємних та інших виробництв з високим ступенем обробки продукції, на які існує попит не тільки всередині країни, але і на світовому ринку [25, с. 36–37].

З 2000 р. держава стала переглядати колишню промислову політику і віддавати перевагу її напрямку, що пристосовувався та формувався. Цей напрямок перетинається з інноваційною (науково-технічною та технологічною) політикою держави, яка в останні роки стала одним з її пріоритетів.

В останні роки зростання інтересу Німеччини до промислової політики пов'язане також з тим, що, з одного боку, для захисту своєї національної промисловості її активно використовують партнери по ЄС, особливо Франція. З її допомогою вони забезпечують конкурентні переваги окремих промислових галузей і секторів.

Основні конкуренти ФРН на глобальних ринках – США, Китай, Індія – також здійснюють активну промислову політику, спрямовану на підтримку, нерідко протекціоністську, національних галузей. Світова фінансово-економічна криза тільки підсилила протекціоністський зміст національних промислових політик. З іншого боку, німецька промисловість, як і раніше, потребує цілеспрямованої підтримки держави для усунення її

відставання по ряду найважливіших напрямків, в першу чергу, з інновацій та підсилення територіальних господарсько-політичних переваг Німеччини в цілому та її окремих регіонів.

Уряд став звертати пильну увагу на здійснення галузевої структурної політики на рівні Федеральних земель, громад і комун, розглядаючи промислову політику як частину регіональної, що поєднує формування загальних сприятливих умов підприємництва з підтримкою конкретних галузевих проектів.

Федеральне міністерство економіки та технологій у 2008 р. стисло визначило промислову політику "як регіональну, що здійснюється в інтересах промисловості". Її основною метою оголошено створення сприятливих рамкових умов для промислових інновацій, інвестицій і виробництва. Спеціально підкреслюється, що вплив на галузеві зрушення не відноситься до її пріоритетів [30, с. 49–50].

Регіональна політика спрямована на формування сприятливих рамкових умов для розвитку конкретного господарсько-політичного територіального простору з метою залучення до нього (і утримання в ньому) капіталу, послуг і робочої сили. Складовою частиною є підтримка конкретних проектів у промисловості, у т. ч. у високотехнологічних та інноваційних сферах. Вона здійснюється на федеральному, земельному та комунальному рівнях і поєднує в собі всі види структурної політики. Ця політика – найбільш результативна на регіональному рівні, тому німецька держава вирішила використовувати її з метою підтримки сучасної промислової політики.

Найбільш успішними прикладами її здійснення на рівні регіонів є західні Федеральні землі – Баварія, Баден-Вюртемберг, Бремен, Гамбург і східні – Саксонія, Тюрінгія, Бранденбург, а також Берлін. За останні роки вони перетворилися в регіони високотехнологічного виробництва. При цьому, нерідко основна роль у реалізації даної концепції належала не земельним урядам, а місцевим органам влади (муніципалітетам і т. ін.). Власне їм вдавалося створювати привабливі умови для розвитку всіх форм підприємництва, сформувати сприятливий інвестиційний клімат з урахуванням місцевих особливостей і одночасно здійснювати ефективний контроль за дотриманням необхідних екологічних та соціальних стандартів. Тим самим, в кінцевому підсумку, вони сприяли проведенню державної промислової політики [31, с. 46].

Відносно новим явищем в останні роки став також процес кластеризації. Регіональний кластер слід визначити як територіально згруповані компанії, пов'язані одна з одною кооперацією і поділом праці, що дає їм можливість для підсилення власних та отримання додаткових конкурентних переваг. На основі кластерів у німецьких регіонах стали створюватися т. зв. "Мережі та центри компетенцій", що являють собою спроби бізнес-спільноти отримати додаткові переваги від кластеризації конкретних юридичних осіб. У першу чергу, це відноситься до сфери інновацій та виробництва високотехнологічної продукції. Їх найважливішою відмінністю є міжрегіональний характер кооперацийних об'єднань кількох основних партнерів, що формуються на основі регіональних кластерів та особливу увагу приділяють ефективному управлінню технологічним ланцюгом створення кінцевого продукту та зростанню конкурентоспроможності їх членів. Такі мережі сприяють перетворенню регіональних кластерів в інноваційні центри національного, європейського та світового значення і, відповідно, зростанню конкурентоздатності регіонів, в яких вони розташовані [30, с. 53].

Висновки. Підсумовуючи, слід зазначити, що основою і головною рушійною силою структурних перетворень в економіці Німеччини, у т. ч. інноваційних, є в даний час не промислова політика, а політика конкуренції, фінансова і грошова політики, яким відводиться пріоритетна роль.

Об'єктивні складності реалізації загальнодержавної промислової політики в Німеччині зумовлені низкою причин:

− високим рівнем бюрократизації при прийнятті та реалізації державних рішень (хоча і при відносно невисокому рівні корупції);

− проблемами з чітким поділом компетенцій між різними федеральними структурами, відповідальними за проведення промислової політики, а також між цими федеральними структурами і відповідними інстанціями у федеральних землях;

− об'єктивною складністю та неможливістю у ряді випадків вибору чітких та обґрунтованих критеріїв селективного втручання в економічні процеси, які б держава могла використовувати для точкового та вибіркового впливу на найважливіші сектори і галузі з метою отримання бажаного позитивного ефекту мультиплікатору, який не повинен спричиняти негативний вплив на інші сфери народного господарства у ФРН;

− наявністю ірраціонального фактору в поведінці господарюючих суб'єктів, що іноді обумовлює неадекватну реакцію на використовуваний державою інструментарій промислової політики. У Німеччині були наявними випадки, коли компанії, незважаючи на скорочення власних доходів внаслідок проведених структурних заходів, відмовлялися залишити традиційний для них сектор економіки і перемістити власні виробничі потужності до більш прибуткових та рентабельних виробничих ніш;

− модернізація інституційної національної інноваційної інфраструктури Німеччини відбувається еволюційно і з урахуванням особливостей розвитку німецького господарського укладу – СРГ. Держава концентрується на системних діях з формування відсутніх або недостатньо розвинених елементів такої інфраструктури і зі зміцнення їх взаємодії (державно-приватні партнерства, мережеві національні та регіональні спеціалізовані інформаційні системи, мережеві форми організації інноваційної діяльності та її забезпечення, державні рамкові програми наукових досліджень та ін.);

− в останні роки в Німеччині все більше уваги приділяється реалізації регіональної концепції, в рамках якої успішно запроваджуються окремі елементи промислової, інноваційної і технологічної політики стосовно конкретного регіону. Серед іншого, йдеться про створення регіональних і міжрегіональних інноваційних кластерів, включаючи "нові" федеральні землі.

Література:

1. *Ансофф И.* Новая корпоративная стратегия (теория и практика менеджмента)/ И. Ансофф; [Пер. с англ. С. Жильцова; под ред. Ю. Н. Кантуревского]. – СПб.: Питер, 2003. – 414 с.

2. *Boisot M.* Knowledge assets: Securing competitive advantage in the information economy. – New York: Oxford University Press, – 1998. – 284 p.

3. *Gahlen B.* Strukturpolitik und Soziale Marktwirtschaft, in: Issing O. (Hrsg.): Zukunftsprobleme der sozialen Marktwirtschaft. – Berlin, 1981. – S. 853–871.

4. *Глазьев С. Ю.* Развитие российской экономики в условиях глобальних технологических сдвигов / С. Ю. Глазьев // М.: – Национальный институт развития. – 2007. – 320 с.

5. Политика хозяйственного порядка в Германии / В. П. Гутник. – Ин-т мировой экономики и междунар. отношений РАН. – М. : Экономика, 2002. – 271 с.

6. *Guttmann V.* Industriepolitik I (Theorie), in: Bekerath E. v. et al. (Hrsg.): Handwörterbuch der Sozialwissenschaften. – Bd. 5. – Stuttgart u. a. O., 1956. – S. 272–276.

7. *Goergens E.* Konjunktur – und Industriepolitik. Marktwirtschaft als Aufgabe. – Stuttgart – Jena. 1994. – 842 S.

8. Менеджмент и рынок: германская модель // Под ред. У. Рора и С. Долгова. – М., 1995. – 480 с.

9. *Seitz M.* Staatliche Industriepolitik: Begründungen, Instrumente und Probleme. – Baden-Baden: Nomos, 2000. – 372 S.

10. *Иноземцев В. Л.* Современное постиндустриальное общество: природа, противоречия, перспектива. – М.: Логос. – 2000. – 304 с.

11. *Клейнер Г. Б.* Предприятие в нестабильной экономической среде: риски, стратегии, безопасность / Г. Б. Клейнер, В. Л. Тамбовцев, Р. М. Качалов; под. общ. ред. С. А. Панова. – М.: ОАО Изд-во "Экономика", 2004. – 288 с.

12. *Шпэт Л.* Промышленная политика – соблазн, перед которым невозможно устоять (возражения против целомудрия теории) // Politekonom. – 1996. – № 4. – С. 32–34.

13. Концепція державної промислової політики України / О. І. Амоша, М. Г. Чумаченко, Ю. В. Макогон та ін. – Донецьк: ІЕП НАН України, 2000. – 424 с.

14. Структурні зміни та економічний розвиток України: моногр. / Геєць В. М., Шинкарук Л. В., Артьомова Т. І. та ін. За ред. Л. В. Шинкарук. Ін-т екон. та прогнозув. – К, 2011. – 696 с.

15. Державна регіональна політика України: особливості та стратегічні пріоритети: [Монографія] / за ред. д.е.н, проф. З. С. Варналія – К.: НІСД, 2007. – 768 с.

16. Потенціал національної промисловості: цілі та механізми ефективного розвитку: моногр. / Кіндзерський Ю. В., Якубовський М. М., Галиця І. О. та ін. / За ред. Ю. В. Кіндзерського. Ін-т екон. та прогнозув. – К., 2009. – 928 с.

17. *Геєць В. М.* Суспільство, держава, економіка: феноменологія взаємодії та розвитку: монографія / В. М. Геєць. Ін-т економіки та прогнозування. – К., 2009. – 836 с.

18. *Кизим М. О.* Промислова політика та кластеризація економіки України: монографія / М. О. Кизим / Х.: ВД "ІНЖЕК", 2011. – 304 с.

19. *Яремко Л. А.* Глобалізований регіон та зовнішньоекономічна безпека України: теоретико-методологічний аспект: [Монографія] / Л. А. Яремко. – Львів : Видавництво ЛКА, 2007. – 524 с.

20. *Морозов В. С.* Механізм регулювання промислової сфери у ФРН // Інформаційно-аналітична довідка. – Торговельно-економічна місія у складі Посольства України у ФРН. – Берлін, 2007. – 14 с.

21. BDI. Industriepolitik in der Marktwirtschaft. – Diskussionspapier. – Berlin, 2007. – 452 S.

22. *Морозов В. С.* Щодо розвитку німецької промислової сфери // Інформаційно-аналітична довідка. – Торговельно-економічна місія у складі Посольства України у ФРН. – Берлін, 2007. – 19 с.

23. *Bardt J.* Ökologische Industriepolitik oder angebotsorientierte Umweltpolitik? // Wirtschaftsdienst. – Zeitschrift für Wirtschaftspolitik. – 88. Jahrgang. – Heft 1. – 2008. – S. 31–39.

24. *Bosch G.* Perspektiven einer nachhaltigen Industriepolitik. – Berlin, 2009. – 752 S.

25. Deutschland im internationalen Konjunkturzusammenhang.– Sachverständigenrat. – Expertise 2009. – 544 S.

26. BDI. Die industrielle Basis der europäischen Wirtschaft stärken – Zehn Handlungsfelder für eine moderne EU-Industriepolitik. Positionspapier. – Berlin, 2009. – 698 S.

27. BMU. Ökologische Industriepolitik: nachhaltige Politik für Innovation, Wachstum und Beschäftigung. – Berlin, 2008. – 443 S.

28. BMU. Die dritte industrielle Revolution – Aufbruch in ein ökologisches Jahrhundert. Dimensionen und Herausforderungen des industriellen und gesellschaftlichen Wandels. – Berlin, 2008. – 495 S.

29. *Allespach M., Ziegler A.* Zukunft des Industriestandortes Deutschland 2020. – Marburg: Schuren, 2012. – 339 S.

30. *Klocker M.* Wettbewerbs – oder Industriepolitik als Leitbild der Wirtschaftspolitik // Symposien. – Institut der deutschen Wirtschaft. – 2009. – S. 46–56.

31. COU. Auf dem Weg zur Nachhaltigkeit: Eine ökoeffiziente Wirtschaft im Rahmen der Lissabon-Strategie für die Zeit nach 2010 und der EU-Strategie für nachhaltige Entwicklung. Schlussfolgerungen des Rates. – 2968. – Treffen des Rates. Luxemburg, 2009. – S. 46.

References:

1. *Ansoff I.* The new corporate strategy (theory and practice management) / I. Ansoff, [Trans. from English. Zhiltsova S., ed. YN Kanturevskogo]. – St. Petersburg. : Piter, 2003. – 414 p.

2. *Boisot M.* Knowledge assets: Securing competitive advantage in the information economy. – New York: Oxford University Press, – 1998. – 284 p.

3. *Gahlen B.* Strukturpolitik und Soziale Marktwirtschaft, in: Issing O. (Hrsg.): Zukunftsprobleme der sozialen Marktwirtschaft. – Berlin, 1981. – p. 853–871.

4. *Glazyev S. Y.* Development of the Russian economy in the global technological shifts / SY Eye / / M. : – National Institute for Development. – 2007. – 320 p.

5. Politics economic order in Germany / N. P. Gutnick. – Institute of World Economy and Intern. Relations. – Moscow: Economics, 2002. – 271 p.

6. *Guttmann V.* Industriepolitik I (Theorie), in: Bekerath E. v. et al. (Hrsg.): Handwörterbuch der Sozialwissenschaften. – Bd. 5. – Stuttgart u. a. O., 1956. – S. 272–276.

7. *Goergens E.* Konjunktur-und Industriepolitik. Marktwirtschaft als Aufgabe. – Stuttgart – Jena. 1994. – 842 p.

8. Management and Market: German model // Ed. W. and C. Rohr Dolgov. – M., 1995. – 480 p.

9. *Seitz M.* Staatliche Industriepolitik: Begründungen, Instrumente und Probleme. – Baden-Baden: Nomos, 2000. – 372 p.

10. *Foreigners V. L* Modern industrial society : nature, contradictions perspective. – Moscow: Logos. – 2000. – 304 p.

11. *Kleiner G. B.* Company in an unstable economic environment : risks , strategies, safety / G. B. Kleiner, V. L. Tambovtsev, R. M. Katchalov; under. – M.: Publishing house of "Economy", – 2004. – 288 p.

12. *Shpet L.* Industrial policy – temptation irresistible (objections against chastity theory) // Politekonom. – 1996. – № 4 . – p. 32–34.

13. Kontseptsiya derzhavnoii promislovoii politiki Ukrainu/ O. I. Amosha, M. G. Chumachenko, Y. Makogon that in. – Donetsk : IEP NAS of Ukraine, 2000. – 424 p.

14. Strukturni zmini that ekonomichny Development of Ukraine : monograph. / Geets V. M. Shynkaruk L. V., Artomova T. I. that in. For Ed. L. V. Shynkaruk. In EKON – t . that prognozuv. – 2011. – 696 p.

15. Reigning regionalna politika Ukrainy : osoblivosti that strategichni prioriteti [Monografiya] / ed for. d. e. n, prof. ZS Varnaliya – K. : NISD, 2007. – 768.

16. Potentsial natsionalnoii promislovosti : tsili that mehanizmi efektivnosti rozvitku: monograph/ Kindzersky Y. V., Yakubovsky M. M., Galicia I. O. / For Ed. Y. Kindzerskogo. In EKON – t . that prognozuv. – K., 2009. – 928 p.

17. *Geets V. M.* Suspilstvo, sula, ekonomika : fenomenologiya vzaemodii that rozvitku : monografiya / V. M. Geets. In – t ekonomiki that prognozuvannya. – K., 2009. – 836 p.

18. *Kizim M. O.* Promyslova politika ta klasterizatsiya ekonomiki Ukrainy : monografiya / M. O. Kizim / H. : VD "INZHEK", 2011. – 304 p.

19. *Yaremko L. A.* Globalizovany region that zovnishnoekonomichna Bezpeka Ukrainy : theoretical aspect metodologichny [Monografiya] / L. A. Yaremko. – Lviv : Vidavnitstvo LCA, 2007. – 524.

20. *Morozov V. S.* Mehanizm regulyuvannya promislovoї spherical in NGF // Informatsiyno – analitichna dovidka. – Torgovelno – Ekonomichna misiya at the Embassy of Ukraine in skladi NGF. – Berlin , 2007. – 14 p.

21. BDI. Industriepolitik in der Marktwirtschaft. – Diskussionspapier. – Berlin, 2007. – 452p.

22. *Morozov V. S.* Schodo rozvitku nimetskoї promislovoї spherical // Informatsiyno – analitichna dovidka. – Torgovelno – Ekonomichna misiya at the Embassy of Ukraine in skladi NGF. – Berlin , 2007. – 19 p.

23. *Bardt J.* Ökologische Industriepolitik oder angebotsorientierte Umweltpolitik? // Wirtschaftsdienst. – Zeitschrift für Wirtschaftspolitik. – 88. Jahrgang. – Heft 1. – 2008. – p. 31–39.

24. *Bosch G.* Perspektiven einer nachhaltigen Industriepolitik. – Berlin, 2009. – 752 S.

25. Deutschland im internationalen Konjunkturzusammenhang. – Sachverständigenrat. – Expertise in 2009. – 544 S.

26. BDI. Die industrielle Basis der europäischen Wirtschaft stärken – Zehn Handlungsfelder für eine moderne EU-Industriepolitik. Positionspapier. – Berlin, 2009. – 698p.

27. BMU. Ökologische Industriepolitik: nachhaltige Politik für Innovation, Wachstum und Beschäftigung. – Berlin, 2008. – 443 p.

28. BMU. Die dritte industrielle Revolution – Aufbruch in ein ökologisches Jahrhundert. Dimensionen und Herausforderungen des industriellen und gesellschaftlichen Wandels. – Berlin, 2008. – 495 p.

29. *Allespach M., Ziegler A.* Zukunft des Industriestandortes Deutschland 2020. – Marburg: Schüren, 2012. – 339 p.

30. *Klocker M.* Wettbewerbs-oder Industriepolitik als Leitbild der Wirtschaftspolitik // Symposien. – Institut der deutschen Wirtschaft. – 2009. – S. 46–56.

31. COU. Auf dem Weg zur Nachhaltigkeit: Eine ökoeffiziente Wirtschaft im Rahmen der Lissabon-Strategie für die Zeit nach 2010 und der EU-Strategie für nachhaltige Entwicklung. Schlussfolgerungen des Rates. – 2968. – Treffen des Rates. Luxemburg, 2009. – p. 46.

Надійшла до редколегії 27.02.14

Морозов В., канд. экон. наук, доц.
КНУ имени Тараса Шевченко

ГЕНЕЗИС МЕХАНИЗМА РЕГУЛИРОВАНИЯ ПРОМЫШЛЕННОЙ СФЕРЫ В ФРГ

В статье исследован генезис механизма регулирования промышленной сферы в Федеративной Республике Германия на современном этапе развития мирового хозяйства и международных экономических отношений. Определено, что основой и движущей силой структурных преобразований в экономике Германии, в т.ч. инновационных, является в данное время не промышленная политика, а политика конкуренции, финансовая и денежная

политика, которым отводится приоритетная роль. В последние годы в Германии все больше внимания уделяется реализации региональной концепции, в рамках которой успешно внедряются отдельные элементы промышленной, инновационной и технологической политики в отношении конкретного региона.

***Ключевые слова**: регулирование экономики; государственная экономическая политика ФРГ; регулирование немецкой промышленной сферы; конъюнктурное и структурное воздействие; отраслевая структурная политика.*

Morozov V., Ph. D., Associate Professor
Taras Shevchenko Kyiv National University

GENESIS OF THE MECHANISM OF REGULATION OF INDUSTRIAL SPHERE IN GERMANY

The article investigates the origin of the mechanism of regulation of industrial sphere in the Federal Republic of Germany. It has been determined that not the industrial policy, but the competition, financial and monetary policies are the basis and the main drivers of the structural changes in the German economy, including in innovation sphere. The implementation of national industrial policy in Germany faces with some objective problems mainly due to high level of bureaucracy in making governmental decisions and their further implementation (however, it is observed the relatively low level of corruption), unclear division of responsibilities between the federal agencies, who are in charge of carrying out the industrial policy and between federal agencies and relevant bodies in the federal states, the objective complexity and the inability, in some cases, to select clear and reasonable criteria for selective intervention in economic processes, the presence of irrational factors in the behavior of economic agents, which sometimes causes an inadequate response to the government's industrial policy instruments. The modernization of the institutional national innovation infrastructure in Germany is undergoing evolutionarily and takes into account the peculiarities of the development of the German economic model – social market economy. In recent years, in Germany more and more attention is paid to the implementation of the regional concept, under which some elements of industrial, innovation and technology policy for a specific region are successfully introduced.

***Keywords**: regulation of the economy; governmental economic policy of Germany; the German industrial sector regulation; market and structural impact; industrial structural policy.*